

ΟΙΚΟΤΟΠΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ, ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗΣ

Ισορροπία στο τέλμα, Ακινήσια της πολιτικής και κοινωνικής μας ζωής

Δημήτρης Ρόκος

Συζητώντας με τον πανεπιστημιακό δάσκαλο Δημήτρη Ρόκο, διαπιστώνεις τη δύναμη του λόγου.

Ενός λόγου περιεκτικού, ζωντανού, που στη ροή του χάνεις την αίσθηση του χρόνου. Η πίστη του στην αναγκαιότητα της ανάπτυξης του κοινωνικά ενεργού πολίτη, απέναντι στους επαγγελματίες της πολιτικής, αποτελεί μια από τις σταθερές της κουβέντες. Η κριτική του, αυστηρή και ταυτόχρονα ουσιαστική, στρέφεται με ιδιαίτερη πικρία στο ΠΑΣΟΚ, στο οποίο στρατεύτηκε αλλά και την παραδοσιακή αριστερά, τα οράματα της οποίας υπηρέτησε.

Ο Δημήτρης Ρόκος συμμετείχε στη Δημοκρατική Άμυνα στα χρόνια της δικτατορίας, υπήρξε ιδρυτικό μέλος του ΠΑΣΟΚ και ηγετικό στέλεχος του. Σε μια περίοδο, όπου όλοι επιθυμούν να εξαργυρώσουν την πολιτική τους δράση με μια υπουργική ή έστω βουλευτική καρέκλα, εκείνος διακριτικά αποχωρεί από το ΠΑΣΟΚ διαλέγοντας για τον εαυτό του ένα ρόλο στην κοινωνία των πολιτών.

Αν μια φράση χαρακτηρίζει την πολιτική κατάσταση αυτή τη στιγμή στη χώρα μας είναι "η υποχώρηση της κοινής λογικής σ' όλα τα επίπεδα". Στο επίπεδο της εξουσίας παρακολουθούμε τα πολιτικά κόμματα να αλληλοκατηγορούνται και να κυβερνούν ταυτόχρονα με υπερβολικό λαϊκισμό. Στο επίπεδο της κοινωνίας εμφανίζεται μια έξαρση συντεχνιακών διεκδικήσεων που κατακερματίζουν τον κοινωνικό ιστό, με την παρότρυνση των ίδιων των κομμάτων. Κύριε Ρόκο, θα θέλαμε τη δική σας άποψη.

Είναι φανερό ότι η πολιτική πραγματικότητα μιας κοινωνίας εκφράζει τα χαρακτηριστικά, τη δομή, τη λειτουργία, την ποιότητα και το ήθος της ίδιας της

κοινωνίας και αυτό το πράγμα νομίζω ότι συμβαίνει και σήμερα. Τα τρία μεγάλα κόμματα, κι όχι μόνο αυτά, εκφράζουν κατά τη γνώμη μου τις συνιστώσες της ισορροπίας στο τέλμα, στην ακινησία της πολιτικής και κοινωνικής ζωής. Εκφράζουν ως συνισταμένη θεωρία πράξη και συμπεριφορά το παλιό που κατά τη δική μου γνώμη πεθαίνει, χωρίς βέβαια να έχουν ακόμη διαμορφωθεί οι προϋποθέσεις για να γεννηθεί το καινούργιο.

Είναι φανερό ότι η πολιτική με την κοινωνία αλληλοεπιδρούν, αλληλοεπηρεάζονται και αλληλοδιαμορφώνονται και οι συντεχνιακές εκφράσεις της κοινωνίας είναι αντίστοιχες των συντεχνιακών εκφράσεων στην πολιτική. Η πολιτική πια ανεξάρτητα από μακαρία τη λήξει δόγματα, αξίες και οράματα, από τα ρούχα τα οποία φοράει ή τα χρώματα τα οποία την καθορίζουν ή θα θέλαν κάποιιο να την καθορίζουν, είναι η κυρίαρχη πολιτική των επαγγελματιών που λίγο πολύ μετέρχονται τα ίδια τερτίπια, τα ίδια μέσα, τις ίδιες μεθόδους προβολής και marketing για να συντηρήσουν και ν' αναπαράγουν εαυτούς και αλλήλους.

Με ενοχλεί ιδιαίτερα τον τελευταίο καιρό, μια που η αριστερά αποτελούσε για πολλούς από 'μας φάρο ήθους και μιας μη αγοραίας και συμβατικής πολιτικής συμπεριφοράς και μου κάνει πολύ αλγεινή εντύπωση ότι χρησιμοποιεί κι αυτή ακριβώς τις ίδιες μεθόδους στο πολιτικό σκηνικό. Αφίσες που επεξεργάζονται χωρίς αίσθημα και καρδιά διαφημιστικά γραφεία, επαφές με δημοσιογράφους, συγκροτήματα εφημερίδων και κανάλια τηλεόρασης, της ίδιας ποιότητας με τα συνήθη σχετικά αλισβερίσια των παραδοσιακών μεγάλων κομμάτων και γενικότερα η στάση της, η συμπεριφορά της δείχνουν ότι δεν υπάρχει καμιά ελπίδα για μια καινούργια προοπτική στην πολιτική σκηνή από τη μεριά της παραδοσιακής και συνασπισμένης αριστεράς.

Σε ότι αφορά τα δύο μεγάλα κόμματα, τη Ν.Δ. και το ΠΑΣΟΚ, αυτά αποτελούν τις δύο όψεις του ίδιου νομίσματος σε επίπεδο πολιτικών προγραμμάτων, στάσεων και συμπεριφορών. Όσο κι αν θέλουν να δείχνουν ότι διαφωνούν, εκφράζουν τα ίδια αιτήματα και η δημαγωγία, ο παλαιοκομματισμός κι ο λαϊκισμός είναι κοινά τους χαρακτηριστικά. Και στον κατήφορό τους τείνουν να παρασύρουν με την κρυφή γοητεία της μπουρζουαζίας και ορισμένα επιφανή και δήθεν ανανεωτικά στοιχεία του Συνασπισμού.

Αφήνοντας το δύσκολο καλοκαίρι της "κάθαρσης", διαπιστώνουμε ότι ανανεώνεται το πολιτικό προφίλ του Ανδρέα Παπανδρέου και φυσικά του ΠΑΣΟΚ, και ότι ενισχύεται μάλιστα από τη διαφαινόμενη συνεργασία του με

την Αριστερά. Υπήρξατε ανώτατο στέλεχος του ΠΑΣΟΚ (μέλος του Εκτελεστικού Γραφείου) και συνεργαστήκατε με τον Ανδρέα Παπανδρέου, όπως και με άλλα στελέχη που εξακολουθούν να είναι σήμερα στο ΠΑΣΟΚ. Τι έχει απομείνει από εκείνη την κοινωνική δυναμική του 1981, σήμερα το 1990;

Είναι φανερό ότι όταν ένα κόμμα που βάλλεται από όλες τις πλευρές για υπαρκτά σκάνδαλα (αλλά και λόγω μιας σκανδαλολογίας που ευδοκίμωσε την περίοδο αυτή), κρατάει το 40% με 41% του ελληνικού λαού σημαίνει ότι εξακολουθεί να κρατάει στους κόλπους του, έστω παγιδευμένους, έστω αναμένοντας την καλύτερη ώρα, την ώρα που "θα σημάνουν οι καμπάνες" μια πολύ σημαντική ακόμα κοινωνική δυναμική.

Όταν το καλοκαίρι έγινε η συνεργασία του Συνασπισμού με τη Ν.Δημοκρατία είχα κάνει μια δήλωση στον 902-Αριστερά στα FM και ασχέτως αν διαφωνούσα (και διαφωνώ) ιδεολογικά και πολιτικά και με το Συνασπισμό και με τη Ν.Δημοκρατία, ως πολίτης έκρινα θετική την απόφασή τους διότι έτσι θα έμπαινε ένα τέρμα στις εμφυλιοπολεμικές ψυχώσεις οι οποίες μέχρι τότε καθήλωναν με τον ένα ή άλλο τρόπο την πολιτική μας ζωή στο γνώριμο διχαστικό κλίμα. Είχα τότε πει ότι ο Συνασπισμός θα έχει κάποιο βραχυπρόθεσμο πολιτικό κόστος από τη μεγάλη πολιτική επιλογή, την επιλογή της πολιτικής του χειραφέτησης αλλά μακροπρόθεσμα θα μπορούσε να αναδειχθεί σε μια αυτόνομη, αυτοπροσδιοριζόμενη ζωντανή και θετική πολιτική δύναμη. Όταν σε λίγο καιρό φάνηκε ότι έτεινε να συμμετάσχει σε μια οικουμενική κυβέρνηση, είχα την ευκαιρία σε μια τρίωρη συζήτηση με τον Πρόεδρο του Συνασπισμού κ. Χαρίλαο Φλωράκη, ως απλός πολίτης, να του τεκμηριώσω την άποψη ότι δεν θα ήταν θετικό για την Αριστερά, για τις δυνάμεις της προόδου, για τις νέες κοινωνικές δυνάμεις, για το οικολογικό κίνημα του τόπου μας να υπάρξουν και οι 3 μεγάλοι πόλοι των τριών κομμάτων στην οικουμενική κυβέρνηση. Θα μπορούσε, υποστήριξα, ο Συνασπισμός να μείνει απ' έξω και μαζί με τους Οικολόγους Εναλλακτικούς, την Ε.Α.Σ., τους ανένταχτους αριστερούς, όσους ψήφισαν λευκό και άλλες δυνάμεις της μη κοινοβουλευτικής αριστεράς, να φτιάξουν ένα σημαντικό πόλο δημιουργικής αντιπολίτευσης, η οποία χωρίς τα δημαγωγικά χαρακτηριστικά των μέχρι τότε αντιπολιτεύσεων θ' αποτελούσε τον πυρήνα για το "καινούργιο" συνθέτοντας με πλουραλισμό τις διαφορετικότητες και τις δυνατότητες των μελών του κι αναγεννώντας την ελπίδα για μια αξιόπιστη πολιτική, την πολιτική των πολιτών και των κοινωνικών κινημάτων.

Ο Συνασπισμός βέβαια δεν ακολούθησε αυτή τη γραμμή. Αποφάσισε να συμμετάσχει στην οικουμενική. Και αυτό ήταν ένα πρώτο τρομακτικό πλήγμα κατά της συνέπειας και της αξιοπιστίας του και κατά της πρωτογενούς δύναμης που είχε η Αριστερά, αυτής της δύναμης που τουλάχιστον στα νεανικά μας χρόνια την καθόριζε ως σημείο αναφοράς της ειλικρίνειας, του ήθους και της συνέπειας. Από τη στιγμή λοιπόν που κάνανε "κολιγιά" και με το βαλλόμενο πριν από λίγο καταϊγιστικά κι απ' τους ίδιους για σκάνδαλα ΠΑΣΟΚ αλλά και με τον "προαιώνιο ταξικό εχθρό" τη Δεξιά, άρχισε η βάση τους να ζαλίζεται και να μην αντιλαμβάνεται ότι υπάρχει μια γραμμή πλεύσης στα μεγάλα ζητήματα του τόπου και του λαού μας από την Αριστερά. Όταν μετά από λίγο καιρό και εν όψει των επερχόμενων εκλογών, άρχισε να συζητιέται και η μονομερής συνεργασία χωρίς αρχές με το ΠΑΣΟΚ στις μονοεδρικές, το κύρος της Αριστεράς έπεσε στο χαμηλότερο δυνατό σημείο. Ο Συνασπισμός της Αριστεράς με τη στάση του αυτή και παρά τις αντιρρήσεις αρκετών κομματιών του, έδειχνε ότι ο ρεαλισμός και μάλιστα ο ρεαλισμός χωρίς αρχές ήταν το κυρίαρχο στοιχείο στη ... χάραξη της πολιτικής του. Από τη στιγμή λοιπόν που έγινε μια τέτοια ισοπέδωση των αξιών και στα 3 κόμματα νομίζω ότι ο δρόμος των καθεστωτικών κομμάτων με τη σημερινή μορφή τους δεν έχει πια επιστροφή. Το ΠΑΣΟΚ έχει ακόμη μια κοινωνική δυναμική μέσα του εγκλωβισμένη, η Ν.Δ. είναι ένα πολυσυλλεκτικό κόμμα, συντηρητικών θέσεων, το οποίο περιλαμβάνει επίσης παλαιοκομματικές κι εκσυγχρονιστικές δυνάμεις, και η Συνασπισμένη και μη Αριστερά προβληματίζεται βαθιά για την επαμφοτερίζουσα στάση της με έντονες τις φυγόκεντρες τάσεις.

Θεωρητικά οι τρεις μεγάλοι κομματικοί σχηματισμοί εμπεριέχουν το παλιό που πεθαίνει και το καινούργιο που θα γεννηθεί και θα μπορούσαν προοπτικά να διασπασθούν στα τρία. Και τα ομόλογα κομμάτια του καθενός, να ενωθούν και να απαρτίσουν καινούργια κόμματα. Δηλαδή οι παλαιοκομματικοί δημαγωγοί και λαϊκιστές του ΠΑΣΟΚ, του Συνασπισμού και της Ν.Δημοκρατίας μπορούν να συναπαρτίσουν το "παλαιοκομματικό" κόμμα της Ελλάδας, οι εκσυγχρονιστές του ΠΑΣΟΚ, της Ν.Δημοκρατίας και του Συνασπισμού να συγκροτήσουν το "εκσυγχρονιστικό" κόμμα της Ελλάδας και οι άλλες δυνάμεις που είναι από χρόνια με το ένα πόδι σ' αυτά τα τρία κόμματα αλλά κι έξω απ' αυτά και οραματίζονται μια υπεύθυνη πολιτική βαθιάς κοινωνικής, οικονομικής και πολιτισμικής αλλαγής, μια πολιτική ανάπτυξης με κοινωνική αλληλεγγύη και σεβασμό της φύσης και του πολιτισμού μας, μια πολιτική με κέντρο τον άνθρωπο και την ευτυχία του, να θεμελιώσουν τις προϋποθέσεις για μια καινούργια κοινωνική δυναμική που θα

μπορούσε να είναι δυναμική ανατροπής του κατεστημένου πολιτικού παιχνιδιού και εναλλακτικής θεώρησης της πολιτικής και της κοινωνίας.

Θα διαπιστώνετε ότι τα ξεχνώ τα μεθοδολογικά εργαλεία της ταξικής ανάλυσης και τα ξεχνώ σκόπιμα γιατί η κατάσταση πλέον και στις χώρες του "υπαρκτού σοσιαλισμού" υποδηλώνουν μια νέα πραγματικότητα που υπερβαίνει δόγματα, θεωρίες, δοξασίες και πρακτικές.

Θέλω να κάνω μια παρέμβαση. Επειδή ακούγονται σενάρια για πιθανές αλλαγές στα μεγάλα κόμματα, διατυπώσατε μια σκέψη για κάποια ομόλογα κομμάτια που μπορούν να προκύψουν από αυτούς τους χώρους. Αυτό ακούγεται σαν ευχή. Πιστεύετε ότι υπάρχει κάποια τέτοια δυνατότητα;

Για μένα δεν είναι μια ευχή αλλά υπήρξε ήδη και ως συγκεκριμένη πολιτική επιδίωξη η οποία εκφράστηκε και ως πολιτική πράξη στις προπερασμένες εκλογές. Μαζί με πολλούς φίλους κι ανάμεσά τους το Γιώργο Βότση, τη Μέλπω Κορωναίου, τον Μάκη Σέρβο, το Γιώργο Καραμπελιά, τον αξέχαστο Ρούσσο Κούνδουρο, το Δημήτρη Τζουβάνο, τον Κώστα Ανδρέου, τη Χριστίνα Σταματοπούλου, συγκροτήσαμε την Κίνηση για την πολιτική ισοτιμία και την εγκυρότητα της λευκής ψήφου, πιστεύοντας ότι είναι πολιτικά ανήθικη η προσχώρηση προ των εκλογών, κάποιου πολίτη ή κάποιας ομάδας που αποσχίσθηκε από ένα πολιτικό κόμμα σ' ένα άλλο, γιατί τότε αποδεικνύεται ότι κύριο μέλημά τους είναι να ξαναυπάρξουν στην πολιτική σκηνή ή να βρουν απλώς μια θέση σ' ένα άλλο, όποιο κι αν είναι αυτό, ψηφοδέλτιο. Ζητήσαμε λοιπόν οι πολίτες που ήταν και δήλωναν δυσαρεστημένοι με το νοσηρό κλίμα της πολιτικής ζωής στον τόπο μας να προτιμήσουν να περάσουν απ' το "καθαρήριο" της λευκής ψήφου. Επειδή δεν θα ήταν αξιόπιστο ένας που έδωσε 10-15 χρόνια απ' τη ζωή του στο ΠΑΣΟΚ ή στη Ν.Δημοκρατία, ή στο Συνασπισμό να μεταπηδήσει στον άλλο σχηματισμό, για να εκφράσει τη βαθιά του αντίθεση για τις μεθόδους, τις πρακτικές και τις πολιτικές συμπεριφορές των κατεστημένων πολιτικών σχηματισμών, και τη διάθεση συμβολής του για μια δημιουργική πολιτική έξοδο. Βεβαίως το λευκό αύξησε σε ποσοστό τη δύναμή του κατά 157% αλλά παρέμεινε απόλυτα σε χαμηλό σημείο και δεν μπόρεσε έτσι να δώσει ένα πολύ σημαντικό μήνυμα στους επαγγελματίες πολιτικούς και τους κομματικούς μηχανισμούς τους. Πιστεύω ότι η λευκή ψήφος διαμαρτυρίας για τους οπαδούς των κομμάτων οι οποίοι ασφυκτιούν σ' αυτό το πλαίσιο πολιτικής που δεν τους εκφράζει, ότι είναι και τώρα θετική μακροπρόθεσμα λύση.

Κάπου προηγούμενα αναφέρατε την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού. Στο σκηνικό που διαμορφώνεται για τη νέα δεκαετία, πιστεύουμε ότι θα είναι καθοριστικός ο ρόλος αυτής της κατάρρευσης. Για έναν άνθρωπο που δούλεψε για την Αριστερά πιο μπορεί να είναι το μήνυμα αυτών των εξελίξεων;

Ήμουν απ' αυτούς τους λίγους που δεν πανηγύρισαν οψίμως για τον εκσυγχρονιστή Γκορμπατσώφ, που δεν μίλησαν για "τεράστιες ελπιδοφόρες επαναστατικές" πολιτικές αλλαγές "στην κατεύθυνση του σοσιαλισμού" που γίνονται στη Σοβιετική Ένωση. Αντίθετα υποστήριξα ότι αυτή τη στιγμή ο Γκορμπατσώφ κατεδαφίζει τον κομμουνισμό στη Σ.Ενωση. Ποτέ δεν υπήρξα ή δήλωσα κομμουνιστής, αλλά αυτό βέβαια δεν με εμπόδιζε να έχω το καθαρό μυαλό να κρίνω ότι πολλοί κομμουνιστές σ' όλα τα μήκη και πλάτη του κόσμου που δώσαν τη ζωή τους ή ένα σημαντικό κομμάτι απ' αυτή σε φυλακές και εξορίες πολεμώντας για το όραμα μιας κοινωνίας χωρίς εκμετάλλευση, μιας κοινωνίας με κέντρο τον άνθρωπο, την προκοπή του και την ευτυχία του δεν θα μπορούσαν να εκφρασθούν ούτε από τον τρόπο, τουλάχιστον που εφαρμόστηκε το όραμά τους, αλλά ούτε κι απ' τη σπασμωδική και χωρίς αρχές εγκατάλειψή του.

Βεβαίως το αποτέλεσμα των εκλογών στην Ανατολική Γερμανία όπου πλειοψήφησε ο Συντηρητικός χώρος, δείχνει ότι τα οράματα που είχε επιχειρηθεί να επιβληθούν ακόμα και μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα και μέσα από διαδικασίες εκχάραξής τους ως άρχουσας ιδεολογίας δεν βρήκαν έδαφος κατάλληλο να αναπτυχθούν και να υλοποιηθούν. Συνεπώς αυτό που γίνεται τώρα είναι μια χρεοκοπία των οραμάτων και της πολιτικής τους έκφρασης. Και ένας οδυρμός για τις χώρες του Τρίτου Κόσμου που παλαίψανε για αυτοδιάθεση, για κοινωνική δικαιοσύνη και βαθιές κοινωνικές αλλαγές, καθώς διαπιστώνουν ότι όλοι αυτοί στους οποίους στήριξαν ελπίδες, κατέθεταν ιδιοποιούμενοι μέρος του κοινωνικού προϊόντος στις Τράπεζες της Ελβετίας.

Μ' άλλα λόγια, κατά τη γνώμη μου, όσα συμβαίνουν στις χώρες του "υπαρκτού σοσιαλισμού" είναι οι οδύνες της μετάβασης από τον γραφειοκρατικό κρατικό καπιταλισμό στον ιδιωτικό διεθνιστικό καπιταλισμό.

Με βάση τα εξής τρία χαρακτηριστικά:

- την ανανέωση του λόγου της σοσιαλδημοκρατίας
- την αποκομμουνιστικοποίηση ενός μεγάλου μέρους της Αριστεράς (π.χ. Ι.Κ.Κ.)

- **την έντονη παρουσία του οικολογικού χώρου,**

πως βλέπετε να διαμορφώνεται ο πολιτικός χάρτης στη Δυτική Ευρώπη;

Ο πολιτικός χάρτης της Ευρώπης επηρεάζεται δραματικά από την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού. Το Ι.Κ.Κ. έχοντας συνεχώς μια επαφή με το αδελφό Σοβιετικό Κομμουνιστικό κόμμα έγκαιρα αποστασιοποιήθηκε απ' τον υπαρκτό σοσιαλισμό. Τα σοσιαλδημοκρατικά τώρα κόμματα ευνοούνται σημαντικά καθώς η ριζική επαναστατική αλλαγή που επαγγελλόταν τα κομμουνιστικά καθεστώτα παίρνει πια τη μορφή μιας αμήχανης μεταρρυθμιστικής αλλαγής και για να το μεταφέρουμε στο καθ' ημάς, δεν είναι για μένα περίεργη η "μεταρρυθμιστική" αλλαγή στο σύνθημα του ΠΑΣΟΚ.

Νομίζω λοιπόν ότι έχει εμπεδωθεί στη μέση κοινωνική συνείδηση στην Ευρώπη, ότι δεν μπορεί να υπάρξει πλέον στις μέρες μας δυνατότητα επαναστατικής αλλαγής της καθεστηκυίας τάξης πραγμάτων. Η δική μου γνώμη είναι ότι βαδίζουμε προς μια Ευρώπη του Βορρά και του Νότου, της Ανατολής και της Δύσης, (κάτι που είχα υποστηρίξει σε ανύποπτο χρόνο μέσα στο ΠΑΣΟΚ, βλέποντας στο χώρο της Ευρώπης να αναπτύσσεται η δυνατότητα μιας πορείας προς την πρόοδο με σοσιαλισμό και δημοκρατία) χωρίς βέβαια καμιά σχέση ούτε με τη σοσιαλδημοκρατία που θέλει να εξωραΐσει τον καπιταλισμό, ούτε και με τις αποφάσεις κάποιων μειοψηφιών, πρωτοποριών ή γραφειοκρατιών που θέλουν να τις επιβάλλουν έξω και πέρα από τη θέληση των λαών και των πολιτών. Μέσα σ' αυτή την κατάσταση μια ανερχόμενη ζωντανή πολιτική και κοινωνική δύναμη είναι κατά τη γνώμη μου το οικολογικό κίνημα το οποίο δυστυχώς περνάει μέσα από τις συμπληγάδες των κατεστημένων νοοτροπιών, στάσεων και συμπεριφορών που επικρατούν στο χώρο της πολιτικής των επαγγελματιών και κινδυνεύει ή να συνθλιβεί ανάμεσα σ' αυτές, ή να ενσωματωθεί σε κάποιες παραδοσιακές αντιλήψεις που θα το οδηγήσουν από τη μια ή την άλλη πλευρά του λόφου. Να παίζει δηλαδή το ρόλο ενός μπαλαντέρ που θα βαρύνει την πλάστιγγα είτε προς συντηρητικές είτε προς "προοδευτικές" λύσεις.

Εδώ και μια δεκαετία ξεκίνησαν κάποιες προσπάθειες ρομαντικών ίσως οικολόγων, οι οποίοι ασχολήθηκαν με τοπικά ζητήματα. Πολύ πρόσφατα και κάπως απότομα οι οικολόγοι, ύστερα από μια εκλογική επιτυχία βρέθηκαν στην κεντρική πολιτική σκηνή, ανάμεσα στους δεινόσαυρους της εξουσίας. Σ' αυτές τις συνθήκες ποιος μπορεί να είναι ο ρόλος ενός χώρου με φιλοδοξίες αλλά και

φρεσκάδα ιδεών; Μπορεί να εκφράσει τις νέες κοινωνικές αντιθέσεις που γεννά η εποχή μας;

Θα μπορούσα να υποστηρίξω ότι και η δική μου σχέση με την πολιτική, αλλά και πολλών άλλων από το '74 και '80 που ασχοληθήκαμε ως πολίτες και όχι ως επαγγελματίες με την πολιτική, απηχούσαν την ανάληψη συγκεκριμένων τοπικών πρωτοβουλιών, πρωτοβουλιών των πολιτών, ώστε να μην αφήσουμε την πολιτική να είναι εργαλείο στα χέρια των επαγγελματιών της. Έτσι αμέσως μετά το '74 πολλοί πολίτες δώσαν τη μάχη για να μπορέσουν να περάσουν κάποιες καινούργιες ιδέες κι ένα καινούργιο ήθος στην πολιτική. Οι ιδέες αυτές εκφράστηκαν πολιτικά μέσω ζωντανών ανανεωτικών κινημάτων, ανανεωτικών τάσεων μέσα στα κόμματα, τοπικών και οικολογικών πρωτοβουλιών.

Η γνώμη μου είναι ότι η παλιά πολιτική έχει χρεωκοπήσει ακόμη κι όταν υπάρχουν αυτά τα συνταρακτικά αποτελέσματα, ότι δηλαδή 97,3 του λαού ψηφίζει αυτά τα τρία κόμματα. Δείτε πως στέκεται ο κόσμος απέναντι στους πολιτικούς, άσχετα αν τους ψηφίζει. Τους αντιμετωπίζει με βαθύτατη περιφρόνηση, με επιφυλακτικότητα και με καχυποψία, για τις κατ' εξακολούθηση και χωρίς αρχές ασυνέπειες και ανακόλουθες συμμαχίες και αντιπαλότητες. Με αφόρητη δυσκολία ρίχνει το κουκί του στην κάλπη, επειδή οσφραίνεται ότι δεν γεννήθηκε ακόμη το "καινούργιο". Το "καινούργιο" βέβαια δεν γεννιέται με παρθενογένεση ούτε πέφτει σαν καδρόνι απ' τον ουρανό. Το "καινούργιο" μπορεί να διαμορφωθεί μόνο αν οι δυνάμεις αυτές, βρουν κοινούς δρόμους, κοινούς στόχους και κοινές πρακτικές στην κοινωνία, στην πολιτική και τον πολιτισμό.

Με αυτό λοιπόν το σκεπτικό θεωρώ ότι οι Οικολόγοι Εναλλακτικοί, αποτελούν μία "δυνάμει" ενδιαφέρουσα και αξιόλογη προσπάθεια. Μη ανήκοντας "κομματικά" σ' αυτό το χώρο, πιστεύω ότι οι μελέτες, οι έρευνες και τα βιβλία μου (τα "Φυσικά Διαθέσιμα και οι Ολοκληρωμένες Αποδόσεις" και το "Κτηματολόγιο και Πολιτική Γης") εκφράζουν και τεκμηριώνουν σε ανύποπτο χρόνο πολύ καιρό πριν, το 1980, σαφέστατες οικολογικές και εναλλακτικές θέσεις. Και όταν λέω "εναλλακτικές" εννοώ κυρίως όσον αφορά την προσέγγιση των αντιλήψεων για τα μοντέλα ανάπτυξης, τα οποία καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο στέκονται οι κοινωνικές οργανώσεις, οι κοινωνικές ομάδες και οι άνθρωποι απέναντι στα κοινωνικά διαθέσιμα στον πλανήτη μας.

Πιστεύω ότι οι Οικολόγοι Εναλλακτικοί αν καταφέρουν να περάσουν αλώβητοι απ' τις παγίδες που τους έχει στήσει η επαγγελματική πολιτική, θα αποτελέσουν μία

ζωντανή προοπτική για τον τόπο. Φοβάμαι όμως ότι η κρυφή γοητεία των ΜΜΕ, η κολακεία της ανθρώπινης ματαιοδοξίας, οι ασθενείς αντιστάσεις των προσώπων στις κατεστημένου τύπου προσωπικές φιλοδοξίες, μπορούν να εμποδίσουν αυτό το χώρο να αποτελέσει τον πυρήνα για το "καινούργιο". Γι' αυτό με ιδιαίτερη χαρά άκουσα την τεκμηρίωση των ενστάσεων των "αντιεκλογικών" στην τελευταία συνδιάσκεψη. Δεν είμαι αντιεκλογικός γενικά, αλλά θα ήθελα να πω ότι αν οι Οικολόγοι Εναλλακτικοί είχαν την παλικάριά και το θάρρος, παρά τη διαφαινόμενη άνοδο της επιρροής των ιδεών του, να μην πάρουν μέρος σ' αυτές τις εκλογές, υποδηλώνοντας έτσι και στην πράξη ότι προτάσσουν την ανάπτυξη της κοινωνικής δυναμικής και δράσης ως πρώτη προτεραιότητα από το κυνήγι σταυρών και ψήφων στη ζούγκλα της τρίτης αδιέξοδης αναμέτρησης των τριών αντιπαρατιθέμενων τώρα, εταίρων .....

Θεωρείτε ότι είναι απαγορευτική για την ανάπτυξη της κοινωνικής δράσης η συμμετοχή στις εκλογές;

Δεν είπα κάτι τέτοιο. Απλά θεωρώ πολύ θετικό γεγονός ότι υπάρχουν τέτοιες λογικές. Από 'κει και πέρα η δημοκρατία που πρέπει όλοι να σεβόμαστε ως ύπατο αγαθό, και η πλειοψηφία είναι αυτή που αποφασίζει αλλά θα λαμβάνει, πιστεύω, σοβαρά υπόψη και τις ενστάσεις της μειοψηφίας. Θα κριθούν πάντως εκ των υστέρων για τις απόψεις τους και οι μεν και οι δε μιας και θα είμαστε όλοι σοφότεροι.

Φαίνεται ότι περνάμε από το γενικό στο ειδικό και αντίστροφα .....

Αυτό κατά τη γνώμη μου είναι και το σωστότερο. Η μέθοδος της ολοκληρωμένης προσέγγισης της φυσικής και της κοινωνικο-οικονομικής πραγματικότητας από το μέρος στο όλο και από το όλο στο μέρος είναι ο διαλεκτικότερος τρόπος να προσεγγίσουμε την αλήθεια .....

Η ανάληψη της Χρυσής Ολυμπιάδας από την Ελλάδα βρίσκει σύμφωνα και τα τρία μεγάλα πολιτικά κόμματα. Συμμετέχετε σε μια πρωτοβουλία ενάντια στη διενέργεια των Ολυμπιακών Αγώνων στη χώρα μας. Μπορείτε να μας αποκαλύψετε τις αθέατες πλευρές αυτής της νέας Μεγάλης Ιδέας;

Το εκ γενετής κάλπικο αυτής της επιλογής ανάγεται στο τελευταίο σκέλος της ερώτησής σας. Είναι σίγουρα η νέα Μεγάλη Ιδέα όταν διαπίστωσαν τα τρία κόμματα ότι όλες οι παλιές έχουν φθαρεί ή τουλάχιστον δεν πείθουν. Αντί λοιπόν να ψάξουν με φαντασία, υπευθυνότητα και δημιουργικότητα αλλά και το κυριότερο, με εργαλείο την επιστημονική μεθοδολογία, για το με ποιους τρόπους θα μπορούσαμε να αντιμετωπίσουμε τα μεγάλα προβλήματα του τόπου μας, μας σπρώχνουν στο καινούργιο ιδανικό της φυγής, ώστε όλοι να καταληφθούμε από μια βολική

εξωστρέφεια και να αποστρέψουμε το πρόσωπό μας από αυτά. Μία "ενωτική" Μεγάλη Ιδέα λοιπόν, εθνική, υπερταξική, υπερτοπική με σκοπό να ξεγελάσουν τα μεγάλα λαϊκά στρώματα. Και βέβαια ξεγελιούνται, απ' ότι φαίνεται, καθώς ήδη μια μεγάλη εφημερίδα ετοιμάζει στρατιές νέων ως "Χρυσών" δήθεν, εθελοντών. Είναι όλοι οι Έλληνες εγκλωβισμένοι "δυνάμει" μέσω μιας αριστοτεχνικής πολιτικής που εφάρμοσε το ΠΑΣΟΚ στα στερνά του. Και όταν λέω "στερνά του" εννοώ ως μιας ζωντανής και ηγεμονικής πολιτικής και κοινωνικής δύναμης. (Έχω πει βέβαια προηγουμένως ότι μια κοινωνική δυναμική υπάρχει παγιδευμένη εκεί, και αυτό εξακολουθεί πάντα να ισχύει).

Στα "στερνά του" λοιπόν το ΠΑΣΟΚ ως προωθητικού μοχλού κοινωνικής αλλαγής για την Ελλάδα, σκέφτηκαν μερικοί εγκέφαλοί του να εγκιβωτίσουν σε μια μεγάλη επιτροπή "Εθνικής Συναίνεσης" για την ανάληψη της Ολυμπιάδας απ' την Ελλάδα, τόσο τη Ν.Δημοκρατία που δεν μπορούσε βέβαια να αρνηθεί, ως ίδιας ποιότητας μεγαλοϊδεατικός οργανισμός, όσο δυστυχώς, και τον γραμματέα του Κ.Κ.Ε. Βάζοντας τότε λοιπόν το γραμματέα του Κ.Κ.Ε. στην επιτροπή αναγνώριζε το ΠΑΣΟΚ σαφώς και κατηγορηματικώς το Κ.Κ.Ε. ως μοναδική έκφραση της Αριστεράς αφήνοντας σκόπιμα απ' έξω το τότε Κ.Κ.Ε. ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ. Το Κ.Κ.Ε. τότε κατά τη γνώμη μου κολακεύτηκε, αποδέχτηκε να μπει σ' αυτή τη λογική, παρόλο που οργανώσεις του και μέλη του επιστήμονες εναντιώθηκαν τεκμηριωμένα και συνεχίζουν να εναντιώνονται στην ανάληψη της Ολυμπιάδας. Μέσα από αυτή την Επιτροπή δόθηκε η ευκαιρία να συμπορευτούν και συμπορεύονται ευρύτερες πολιτικές δυνάμεις σε επίπεδο κορυφής και ερήμην της βάσης τους. Κι αυτό βέβαια ενέχει και το σπέρμα της διάσπασης και της ανατροπής στο βαθμό που μια άλλη και καθόλου βαρύγδουπη επιτροπή, θα μπορούσε να τεκμηριώσει διεπιστημονικά το γιατί οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αθήνα θα αποτελέσουν καταστροφή για τον τόπο μας. Η Επιτροπή για τη μη ανάληψη των Ολυμπιακών Αγώνων η οποία περιέχει εκπροσώπηση των Οικολογικών Εναλλακτικών οργανώσεων, του ΚΚΕ Εσ. Α-Α, της ΕΑΡ και του ΚΚΕ ακόμη, αλλά και ευρύτερες δυνάμεις της ανένταχτης κι εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς, ομάδων και πρωτοβουλιών πολιτών και επιστημονικών συλλόγων φιλοδοξεί να πείσει τον πολίτη για ποιο λόγο θα είναι η ανάληψη των έργων αυτών καταστροφική για τον τόπο. Η Επιτροπή επιχειρεί να προσεγγίσει ολοκληρωμένα και να αναλύσει το πρόβλημα στην οικονομική, την πολιτισμική, την κοινωνική, την περιβαλλοντική οικονομική του διάσταση.

Είχα υποστηρίξει παλιότερα, το 1986, ότι θα μπορούσαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες ενδεχόμενα να γίνονται μόνιμα στην Ολυμπία, αφού όμως αναγνωρισθεί η Ελλάδα απ' τη διεθνή κοινότητα ως χώρα του πολιτισμού και της δημοκρατίας. Η μόνιμη τέλεση θα συνεπήγετο εφάπαξ τα γενικά έξοδα κατασκευής του κτιριακού και ηλεκτρομηχανολογικού εξοπλισμού έξω από την Αθήνα. Θα μπορούσε ακόμη να είναι κέντρο η Ολυμπία και επιμέρους αθλητικοί χώροι να υπάρχουν και σε άλλες ελληνικές πόλεις. Η πρότασή μου βέβαια προϋπέθετε ότι η Ελλάδα γίνεται με βάση το διεθνές δίκαιο μια χώρα χωρίς στρατιωτικές βάσεις, έξω από στρατιωτικούς συνασπισμούς και χωρίς πυρηνικά. Κάτω βέβαια από τέτοιες συνθήκες δεν θα είχα καμιά αντίρρηση να γίνουν οι αγώνες στην Ελλάδα. Γιατί δεν θα είχαμε τα τρομακτικά έξοδα της αθλητικής υποδομής μόνο για δεκαπέντε μέρες θέαμα, γιατί δεν θα συνεχιζόταν η υπερσυγκέντρωση πληθυσμού, τουρισμού και δραστηριοτήτων στην Αθήνα, δεν θα στερείτο η περιφέρεια από τους πόρους των δημοσίων επενδύσεων που αναγκαστικά θα συρρεύσουν στην Αθήνα, γιατί δεν θα χρειαζόταν η εμπορευματοποίηση της αθλητικής ιδέας και των αγώνων, μια που δεν θα μπορούσε η Ελλάδα να βάλει τους κανόνες του παιχνιδιού, δεν θα χρειαζόταν κάθε τέσσερα χρόνια σπόνσορες εταιρείες κ.λ.π. Θα μπορούσε κατά κάποιον τρόπο να γυρίσει η Ολυμπιακή ιδέα στη φυσική της έννοια και κλίμακα που είχε στην αρχαία Ελλάδα. Άρα μια τέτοια προσέγγιση οικολογική θα έλεγα, θα μπορούσε να εκφραστεί και σε πολλά άλλα επίπεδα. Έτσι αν τυχόν δεχόμαστε ότι θα κατακερματιζόταν το πρόγραμμά τους και θα εχωροθετούντο οι αγώνες σε 15-20 αθλητικά κέντρα της χώρας, θα μπορούσαμε να σκεφτούμε ότι δεν θα χρειαζόταν το καινούργιο αεροδρόμιο των Σπάτων, γιατί θα επαρκούσαν τα υποαπασχολούμενα αεροδρόμια των επαρχιακών πόλεων.

Γνωρίζουμε όμως ότι υπάρχει μια συμπαγής συναίνεση των κορυφών των μεγάλων πολιτικών κομμάτων, έχει λοιπόν τη δυνατότητα μια τέτοια πρωτοβουλία να πείσει και να αποτρέψει την ανάληψη της Χρυσής Ολυμπιάδας από την Ελλάδα;

Το να πείσει μια αντικειμενικά μειοψηφική προσπάθεια όπως η δική μας και μάλιστα σε μια τέτοια περίοδο απουσίας αξιών και οραμάτων, είναι πάρα πολύ δύσκολο. Και είναι δύσκολο ακόμη και για τεχνικούς λόγους. Όταν όλα τα ραδιόφωνα, τα κανάλια της τηλεόρασης, οι εφημερίδες κάνουν συζητήσεις και λίγο-πολύ προβάλλουν τη μια άποψη, είναι δύσκολο να γίνει γνωστή η τεκμηρίωση της άλλης πλευράς. Και βεβαίως μπορεί εύκολα να κατηγορηθούμε ότι αποτελούμε ίσως κάποιους λίγους

μίξερους τύπους που τίποτα δεν μας αρέσει και θέλουμε να αποτρέψουμε όλη την ελληνική κοινωνία από τη σίγουρη ευτυχία του 1996. Παρόλα αυτά όμως μέσα στο μυαλό και στο φυλλοκάρδι του καθενός αφελούς καταρχήν υποστηρικτή της Μεγάλης Ιδέας αρχίζουν και τριβελίζουν μερικά σημαντικά ερωτήματα. Είμαστε στο 1990. Ένας συνάδελφος καθηγητής στο Πολυτεχνείο διατυπώνει την άποψη ότι αν τελεσθούν νόμιμα οι διαδικασίες και σύμφωνα με τους κανόνες της επιστήμης και τεχνικής, η έναρξη κανονικά των έργων δεν θα μπορούσε να γίνει νωρίτερα απ' τον Ιανουάριο του '98. Αν εμείς επιμένουμε να πάρουμε τους αγώνες χωρίς κανέναν αρχιτεκτονικό διαγωνισμό, χωρίς καμιά μελέτη κοινωνικο-οικονομικής σκοπιμότητας, τότε θα έχουμε το ίδιο συνηθισμένο φαινόμενο με το Ολυμπιακό Στάδιο, δηλαδή της ανάθεσης του έργου ως "πακέτου" μελέτης κατασκευής. Το κόστος ενός τέτοιου έργου θα μπορούσε να είναι δεκαπλάσιο ακόμα από μια μελέτη με πολλές εναλλακτικές λύσεις. Έχω στο μυαλό μου το παράδειγμα του έργου του Μόρνου που είναι και επίκαιρο λόγω της λειψυδρίας στην Αθήνα και όχι μόνο. Προϋπολογίστηκε 3 δις με τελικό κόστος 30 δις. Αν τώρα λοιπόν ο προϋπολογισμός της Ολυμπιάδας είναι 1 τρις 300 εκατομ., δεν είναι καθόλου απίθανο το 1 τρις 300 εκατομ., να φτάσει στα 10 τρις. Ποσό το οποίο θα πληρώνουν δέκα γενιές ελλήνων.

Παρακολούθησαμε τον τελευταίο χρόνο ένα χορό μεταγραφών διαφόρων επωνύμων απ' τον ένα πολιτικό χώρο στον άλλο. Γιατί, κύριε Ρόκο, δεν θελήσατε να συνεχίσετε την πολιτική σας δράση ίσως με μία βουλευτική έδρα και προτιμήσατε το δρόμο της συμμετοχής σας με κινήσεις πολιτών;

Αυτή ακριβώς είναι η σχέση μου με την πολιτική. Ουδέποτε θεώρησα ότι η πολιτική πρέπει να δίνει σε όσους ασχολούνται μ' αυτή. Αντίθετα οι πολίτες πρέπει να δίνουν στην πολιτική, ως ενεργοί πολίτες. Μ' αυτή τη λογική εγώ πορευόμουν και πορεύομαι. Δεν σας είναι γνωστό ίσως αλλά υπήρξα από τα είκοσι συνιδρυτικά μέλη του ΠΑΣΟΚ τα προερχόμενα από τη Δημοκρατική Άμυνα στην πρώτη κεντρική του επιτροπή. Και οι είκοσι λοιπόν, είχαμε αποφασίσει να μην είναι κανείς υποψήφιος, με βάση την κατεστημένη συνήθεια, στην πολιτική. Δεν σας κρύβω ότι πιστεύαμε, μόλις είχαμε βγει από το τέλμα της δικτατορίας, ότι τίποτα στην πολιτική πλέον δεν θα ήταν όπως παλιά. Βέβαια διαψευστήκαμε όλοι.

Θα ήθελα ακόμη να σας πω ότι στη σύνοδο της Κεντρικής Επιτροπής του ΠΑΣΟΚ στη Χαλκίδα το 1986, είχα προτείνει την εναλλαγή και ανακλητότητα των βουλευτών. Κάθε ένας που γίνεται υπουργός, θα πρέπει να παραιτείται από τη βουλευτική του ιδιότητα, για να μην χρησιμοποιήσει τη θέση του για να επανεκλεγεί.

Είχα προτείνει ένας Δήμαρχος μετά από 8 χρόνια να είναι υποψήφιος δημοτικός Σύμβουλος, για να μην υπάρχει μια συνεχής επιδίωξη "ανόδου". Η υπέρτατη αξία της πολιτικής, κατά τη γνώμη μου, είναι η ενεργός, υπεύθυνη και συνειδητή συμμετοχή όλο και περισσότερων πολιτών στα κοινά. Ήμουν και είμαι μόνο πολίτης. Για δύο χρόνια δούλεψα στο Υπουργείο Παιδείας και μετά παραιτήθηκα για λόγους πολιτικούς. Δεν ήμουν ποτέ επίγονος, δελφίνος ή διεκδικητής του χρίσματος. Ο χώρος μου είναι το Πανεπιστήμιο, το οποίο με καλύπτει επιστημονικά και πολιτικά. Το να μπορέσουμε να φτιάξουμε καλούς επιστήμονες και ολοκληρωμένους πολίτες, είναι για μένα μια εξαιρετικά σημαντική πολιτική ικανοποίηση. Θεωρώ πως δεν έχω τίποτα να κερδίσω με μια θέση βουλευτή-χειροκροτητή. Δεν είναι λοιπόν μοναχικός ο δρόμος μου και τον προτείνω κι όλας, διότι είναι πολύ μεγαλύτερη η ικανοποίηση το να μη "γίνεις" κάτι ξεπουλώντας αρχές και συνείδηση, αλλά να σου ζητούν να "γίνεις" με τους όρους σου και εσύ να μην το θέλεις.

.....και η συμμετοχή σας σε τοπικές κινήσεις.....

Για να συνοψίσω, σε περίοδο τόσο έντονης και βαθιάς πολιτικής και κοινωνικής κρίσης στην οποία οι επαγγελματίες της πολιτικής δεν αφήνουν ζωτικό χώρο για την πολιτική και την κοινωνία των πολιτών, οι τοπικές και άλλες πρωτοβουλίες τους μπορούν επώδυνα και αργόσυρτα να συντηρήσουν μια ελπίδα και μια προοπτική για το καινούργιο που έτσι κι αλλιώς θα' ρθει.